

РЕЦЕНЗИЯ

за

научната и преподавателската работа на доц. Магдалена Костова-Панайотова във връзка с конкурс за присъждане на званието „професор” по руска литература

Магдалена-Костова Панайотова е утвърден университетски преподавател с широк периметър на компетентност и интереси: руска литература на XX век, българска литература, проблеми на другостта и межкултурната комуникация. Своите знания и педагогически умения тя доказва в работата си в няколко български университета, в които чете лекции в бакалавърска и магистърска степен по основни дисциплини, избираеми дисциплини, магистърски програми: ЮЗУ, НБУ, ВТУ. Педагогическите умения на колежката се проявяват и в подготовката на 4 учебни помагала и разработки в „Ученически свят”.

Магдалена Костова-Панайотова е изключително трудоспособна, активна и отворена не само към академичния живот, но и към културния живот на страната. За това говорят работата ѝ в Българското национално радио, преводаческата и редакторската ѝ дейност (особено трябва да се отбележи членството ѝ в международни редакции на научни списания), участието ѝ в наши и международни проекти, в експертни комисии, както и поетическото ѝ творчество. Стремешт на колежката да „излезе” извън границите на специализираната научна общност и да запознае по-широката публика с по-малко познати имена на руската литература намира израз в подготовката на около 70 статии за енциклопедии – едно трудно, но полезно дело.

Кандидатката притежава и способности на организатор и ръководител: тя е била ръководител на катедрата по чужди езици на ФФ при ЮЗУ, системно подготвя студенти за научни конференции, няколкократно е била член на жури на републикански студентски научни конференции.

В конкурса за професор по руска литература Магдалена Костова-Панайотова участва и с две монографии и 70 статии предимно по руска литература на XX век, но също така по българска литература (Вазов, Йовков, Дебелянов, Далчев), рецепция на руската литература и аспекти на другостта. Преобладаващата част от статиите са част от монографиите „Руският XX век чете. Класиката, без която не можем”. Университетско издателство, Благоевград, 2008, с. 140 и „Руският поетически авангард през XX век: теория и практика”. Благоевград, 2010., с. 338 (второ, допълнено издание - Благоевград, 2010, с.392).

Проблематиката на книгата „Руският XX век чете...” ми е особено близка: способността на литературата (особено руската класическа литература) да твори реалност,

да формира мисленето на руския четящ човек, играта с класическите текстове в литературата на постмодернизма, феноменът „римейк“. В своя анализ на тези проблеми Магдалена Костова-Панайотова проявява усет за функциите на междутекстовите връзки, за разрушаването на митовите, за пародийната стихия, демонстрира проникване в семантиката на детайлите в текста. Като се има предвид засиленото внимание на руските и западните литературоведи към руския постмодернизъм, породило широк корпус от научна продукция, може да се отбележи достойното включване на българската авторка в международната общност на литературоведите-русисти, откриването на своя изследователска ниша. Ще добавя, че споменатата книга е ценна не само с интересните наблюдения над отделни творби на постмодернизма, но и с теоретичния си увод, който може да служи на студенти, които се обръщат към проблема (аз самата съм насочвала към тази книга и към книгата на Р. Божанкова „Постмодернистският руски текст“ мои студенти).

Заниманията на Магдалена Костова-Панайотова с постмодерния прочит на руската класическа литература се оказват вдъхновяващи и за нейни изследвания върху самото понятие класика, върху двойственото отношение към класиката, върху мястото на четенето в житейската практика на съвременните младежи и виртуалната библиотека. Това показва ангажираността на авторката с проблемите на съвременната култура, съчетаването на ролите на литературоведа и педагога в нейно лице. При това споменатите проблеми са интерпретирани живо и артистично, текстовете привличат вниманието на читателя още с игровите си заглавия, разкриващи поетичния талант на авторката: „Класиката – слово и мълчание“, „Тази прекрасна/ужасна класика“, „Не обичам, не чета, не разбирам...“.

Другият труд на авторката - „Руският поетически авангард през XX век: теория и практика“ - респектира с енциклопедическите знания на авторката, с амбициозността на научната задача – да се проследи развитието на руския авангард от началото на XX век (футуризма) до наши дни. Самият избор на темата разкрива интереса към литературната история, необходимо качество на един преподавател по дисциплината „История на руската литература“.

В увода на труда изследователката показва широко познаване на научната литература по проблема – проучванията на авангарда в света (в Русия, Полша, Хърватска, Англия, САЩ, Германия, България). Подобна осведоменост в морето от съвременна информация не може да не респектира! Известни резерви породи у мен само елементът на изброяване, който в някои моменти измества систематизирането на различните интерпретации и подходи и очертаването на неизследваните територии. Ценно е изясняването на проблема за същността на авангарда, при което авторката очертава широк кръг от съвременни гледни

точки, непознати на широката научна аудитория (а и на доста от русистите, които не се занимават специално с авангарда). Откроена е и собствената позиция: представата за авангарда като динамичен процес, като тип култура, оценката на късния авангард като „крило на постмодернизма”.

Основната част на книгата е изградена в съответствие с историко-литературния принцип: в I част, състояща се от три глави, се анализират полемиката на авангарда със символизма, „футуристичният взрив”, формирането на различни литературни групи през 20-те години на XX век (имажинизъм, експресионизъм, ничевоки, люминисти, биокосмисти, фуисти, конструктивизъм, ЛЕФ, ОБЕРИУ); в част втора, състояща се от две глави, се проследява възкресяването и развитието на „историческия авангард” през 50-70-те години на XX век (групата „Лианозово”, СМОГ, „Филологическата школа”, „Хеленуктите” и ВЕРПА, Московският концептуализъм) и през 80-те – 90-те години на XX век (Метаметафоризмът, Артпоезията, „Транспонанс”). Изследователката проявява умението да извлича устойчивите елементи, връзките между отделните явления на авангарда от естетическите идеи в техните манифести, от конкретни детайли в поетическия език (в някои моменти от процеса на четенето, след като съм си помислила например „ето тук има близост с футуризма”, виждам в следващия фрагмент, че тази близост е уловена – а такъв диалог поражда удоволствие от четенето). Подходът на авторката демонстрира доброто съчетаване на качествата на историка на литературата с тези на изследователя на поетическия език.

В хода на научния спор ще засегна обхвата на явленията, включени в понятието „авангард”: извън обзора на „историческия авангард” остават акмеизмът и М. Цветаева. В концепцията на изследователката акмеизъм и авангард се разграничават, което за мен е спорно, а мястото на Цветаева в авангарда остава некомментирано. Всъщност, отсъствието на Ахматова, Манделштам, Цветаева може да се обясни и с това, че изследването е ориентирано към въвеждане на малко познати и съвсем непознати имена, докато Гумилов, Манделштам, Ахматова, Цветаева са по-широко проучени.

В книгата е включена и трета глава, която съдържа творчески портрети на отделни руски авангардисти. Ценността на тази глава е не само във въвеждането на недостатъчно известни на широката научна аудитория имена, но и в анализа на поетическия език и експериментите на отделните поети. Неизбежни са някои повторения от предходните глави, тъй като творчеството на представените поети се коментира и във връзка с литературните групи, към които те принадлежат.

В книгата на Магдалена Костова-Панайотова са обхванати толкова явления на авангарда, толкова имена, че дори само тази широта, плод на гигантски труд, я прави ценно

постижение на нашата литературоведска наука. Тази книга ще бъде в помощ на литературоведи с различна специалност, на студенти и въобще на хуманитаристи с интерес към авангарда. Тя може да бъде основа на много бъдещи изследвания над отделни аспекти, теми, проблеми на руския авангард – включително изследвания на самата авторка. Един от тези проблеми е връзката на някои течения (групи) на авангарда със социалния живот и бягството на други от него. Някои съвременни поети, близки на авангарда и същевременно негови изследователи като С. Бирюков, разграничават авангард от постмодернизъм въз основа на наличието/отсъствието на есхатологични идеи, като имат предвид преди всичко футуризма (но, както стана дума, на някои поети на авангарда тези идеи са чужди). Отделен интерес предизвиква феноменът на епатажа и скандала (Магдалена Костова-Панайотова анализира скандала в отделна своя статия в Пловдивски сборник). Особено важен за мен е проблемът за интертекстуалността, за различията в интертекстуалността на авангарда и постмодернизма – проблем, който не е намерил своето решение. Що се отнася до поетическия език, напоследък той стана обект на множество задълбочени изследвания, но наблюденията над определени явления в книгата могат да се доразвият в следващите научни трудове на Магдалена Костова-Панайотова.

Оценявам високо научния език на Магдалена Костова-Панайотова – ясен, точен (което не може да се каже за други наши изследвания на авангарда) и същевременно артистичен, без играта и метафоричността да се превръща в самоцел.

Много полезно е включването на преводи на поетическите текстове в книгата – една особено трудна задача, като се има предвид играта със словото в поетиката на авангарда (признавам си, че аз самата избягвам тази трудност). Поетическият дар на авторката ѝ помага да направи не само буквален, но и художествен превод на отделни стихотворения. Имам обаче и няколко забележки за точността на превода на определени изрази – тук ще спестя конкретните примери, които бяха посочени в отзива за обсъждането в Катедрата. Позволявам си да спомена това, защото в случая става дума не за търсене на най-адекватното съответствие или стилистичен нюанс, а в някои случаи за промяна на самия смисъл на творбата.

Въпреки тези забележки, в заключение ще подчертая, че книгата на Магдалена Костова-Панайотова е явление не само в българската, но и в европейската русистика, за което свидетелстват рецензиите за нея (на Цв. Раковски, Т. Федь, Вл. Янев, Вл. Трендафилов) и многобройните цитирания в нашата и чуждата научна периодика.

Интересни проблеми са поставени и в статиите на Магдалена Костова Панайотова върху българската литература: лудостта в „Под игото” на Вазов, маската в поезията на

Яворов, предметността в поезията на Далчев. Прочитът на родната литература от специалист по чужда литература винаги предлага нови възможности, нов ракурс. Макар че предложените от авторката текстове нямат за цел да правят научни открития, да влязат в диалог със съществуващите интерпретации, те успешно изпълняват своята роля - да бъдат в помощ на ученическата аудитория. Ще добавя, че кандидатката съчетава научните си занимания с българска литература с нейното популяризиране в чужбина, за което говори лекцията в Държавната академия по славянска култура - Москва. А това според мен е не само полезно, но и благородно дело.

Близък ми е интересът на Магдалена Костова-Панайотова към проблемите на имагинистиката и теорията на другостта. Статиите върху образите на Другия в творчеството на балкански автори са подплатени със съвременните теории по проблема и поставят актуални въпроси, като същевременно запознават българската публика с близки териториално, но недотам познати автори и творби.

Освен научната продукция на М. Костова-Панайотова, искам да отбележа и обръщането ѝ към жанра рецензия – жанр, който все повече ценя, но който в нашата русистика неоснователно е пренебрегван. И в тази сфера кандидатката демонстрира широтата на своя поглед: в полезрението ѝ попадат руски изследвания по литературна ономастика („Писател. Име. Текст” на Г. Ковальов), книги за мястото на женската литература в българския канон (сборникът „Неслученият канон. Български писателки от Възраждането до Втората световна война” със съставител М. Кирова), за творчеството на Н. Марангозов („Опроверганата добродетел” на Й. Евтимов), трудове върху теорията на комуникацията (книгата на Джон Дърам Питърс „Да говориш на вятъра”), дори учебници по езикова култура („Как да пишем успешно по правилата”).

Като отчитам цялостната работа на кандидатката – преподавателска, научна, художествено-творческа, популяризаторска – предлагам убедено да ѝ бъде присъдено званието „професор”.

Шумен

проф. дфн Дечка Чавдарова

12.04.2011